

ТВОРЧИСТЬ АСТОРА П'ЯЦЦОЛЛИ В СУЧАСНОМУ АКАДЕМІЧНОМУ БАЯННО-АКОРДЕОННОМУ АНСАМБЛЕВОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ

В останні десятиліття ХХ століття відбулися значні зміни в репертуарній політиці академічних ансамблів баяністів і акордеоністів. Участь у міжнародних конкурсах, фестивалях збагатила українські колективи інформацією щодо світових досягнень композиторської творчості в ансамблевому репертуарі. Неабияке значення для виконавців мало знайомство з подібними за складом колективами інших країн. Відбувся обмін як теоретико-методичними здобутками в баянно-акордеонному ансамблевому виконавстві, так і репертуарними надбаннями.

Визначним явищем у сучасному ансамблевому мистецтві баяністів, акордеоністів України стало опанування багатой спадщини аргентинського композитора Астора П'яццолли (1921-1992). Музикант і композитор ХХ століття, національна музична гордість Аргентини, ввів до обігу новий жанр – “класичне танго”. Творчість Астора П'яццолли досить різноманітна за жанровою палітрою: симфонічна музика (симфонії, увертюри, концерти), музика до кінофільмів, ансамблеві камерно-інструментальні композиції (танго, фуги, фугато, концерти), твори для фортепіано (концерти, сонати).

Підтвердженням популярності та визнання творчості композитора став Міжнародний конкурс “ASTOR PIAZZOLLA” в Італії, організація Центру Астора П'яццолли у Буенос-Айресі, виконання його творів на міжнародних конкурсах, фестивалях, видання книжок про життя та творчість композитора різними мовами [1-11].

Розповсюдження камерно-інструментальних творів А.П'яццолли серед вітчизняних виконавців періоду кінця ХХ – початку ХХІ століть стало природним і закономірним. По-перше, українська народно-інструментальна ансамблева музика, традиційним жанром якої були танцювальні зразки, змогла настільки органічно ввібрати танцювальний латиноамериканський жанр танго, який у творчості Астора П'яццолли отримав статус класичного. По-друге, автори перекладів, керуючись міркуваннями про можливості сучасних багатотембрових готово-виборних баянів, акордеонів, переконані у здатності цих інструментів передати темброве розмаїття камерно-інструментальних ансамблів, для яких писав аргентинський композитор. По-третє, актуальними проблемами сучасного баянно-акордеонного ансамблевого мистецтва залишаються: необхідність розширення репертуарних можливостей, створення ансамблевої літератури для новітніх камерних ансамблів за участю баяна, акордеона у поєднанні з класичними інструментами.

Висвітлення окремих питань про новітні тенденції у репертуарі ансамблів баяністів, акордеоністів відображено у монографіях М.А. Давидова, статтях і дисертаційних дослідженнях А.Черноіваненко, Д.Кужелсва, Є.Іванова, публікаціях Л.Повзун, І.Єргієва, Д.Султанова; проблематика ансамблевої літератури знаходить свій відгук на науково-практичних конференціях як всеукраїнських (“Актуальні напрямки відродження та розвитку народно-інструментального мистецтва в Україні”, Київ, 24-31 березня, 1995; “Актуальні напрямки розвитку академічного народно-інструментального мистецтва”, Київ, 20-27 березня, 1998), так і міжнародних (“Академічне народно-інструментальне мистецтво України ХХ-ХХІ століть”, Київ, 23-28 березня, 2003) тощо. Найбагатшими джерелами про виконуваний репертуар та популярність творів А.П’яццолли серед виконавців стали програми конкурсів, фестивалів, концертів, що проводились у рамках вищезгаданих конференцій та у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ століть. Окремі видання перекладів творів А.П’яццолли, на жаль, відсутні. Всі виконувані на фестивалях, конкурсах, концертах твори поширені серед виконавців у рукописних варіантах.

Виокремлення творчості А.П’яццолли та її значення для новостворених камерних народних ансамблів не знайшли відображення в сучасних дослідженнях вітчизняних науковців. Метою запропонованої статті є визначення актуальності та практичної ролі камерно-інструментальної спадщини аргентинського композитора А.П’яццолли у сучасному камерно-академічному ансамблевому мистецтві баяністів і акордеоністів.

Стиль композитора, його власний світ музичних образів сформувався від перших занять музикою. Найулюбленишим інструментом, який став першим музичним “другом” Астора П’яццолли, а пізніше – головним інструментом ансамблевих творів композитора, був бандонеон¹. Навчання у композитора Альберто Гінастеро (період між 1947-1953 рр.), у професора Паризької консерваторії Наді Буланже (50-і роки) по композиції та по класу фортепіано, участь у конкурсі молодих композиторів (1953 рік, приз за найкращу композицію року), юнацьке захоплення танцювальним жанром танго дали можливість і впевненість повернути А.П’яццоллі у свої можли-

¹ Бандонеон належить до одного з різновидів гармоніки. Його сконструював німецький майстер Генріх Банд у 1840 році (м. Креффельд) на основі німецької концертини. Бандонеон має чотирикутну форму і дає два різних звуки при зміні руху міха. У Німеччині бандонеон отримав велику популярність. Було створено “Організацію любителів гри на німецькій концертині і бандонеоні”; видавалась спеціальна газета; організовувались численні оркестри й ансамблі. В 1926 році Є.Куссеров і Р.Мікліц створили школу гри на бандонеонах нової системи. Їхні інструменти мали повний хроматичний звукоряд, а головне – однакове звучання голосів при зміні руху міха. Бандонеон став дуже популярним і в Аргентині, де він отримав статус майже національного інструмента [12, с. 38-41].

вості, в те, що, створюючи танго, він писав не просто танець, а шедевр класичної музики. Саме Наді Буланже помітила надзвичайний талант молодого композитора, що підкреслювався його індивідуальністю, неординарністю мислення: “Музика А.П'яццоллі – це справжнє людське життя, справжнє танго життя” [2]. Створюючи симфонії, увертюри, концерти, сонати для фортепіано, Астор П'яццолла віддавав перевагу танго, мріючи перетворити його в жанр класичної музики, утвердити в “серйозній” академічній аудиторії. І саме у творчості Астора П'яццоллі цей танець суттєво і назавжди змінив своє “обличчя”.

Активна композиторська творчість аргентинського композитора завжди поєднувалась з організацією багатьох камерних ансамблів (“Октет Буенос-Айрес” (1955), “Квінтет” (1960), “Квінтет” (1978), “Секстет” (1985)) та виконавською діяльністю, де він сам виступав як соліст на бандонеоні у створених колективах. Поєднання в ансамблях А.П'яццоллі таких інструментів, як бандонеон, скрипка, віолончель, фортепіано, контрабас, електрогітара або ж бандонеон і струнний квартет; бандонеон і камерний струнний оркестр; бандонеон, фортепіано і струнний квартет було новим явищем 50-60-х рр. XX століття як у Латинській Америці, так і в Європі. У “світі” танго зазвучали нові тембри, вперше з'явилась імпровізація, “ритми Стравінського”, форма “фуги”, елементи джазу в гармонії, контрапункт. Ідея поєднання бандонеона з класичними інструментами для ствердження танго в класичній музиці отримала свій розвиток і в Україні у створенні перших камерних ансамблів за участю баяна, акордеона (різновиди гармоніки) в кінці 50-х – на початку 60-х рр. минулого століття. Ансамблеве поєднання баяна, акордеона з класичними інструментами відбулось завдяки багатьом факторам, зокрема академізації, росту професіоналізму виконавства, методики викладання, удосконаленню інструментів, спорідненості тембрів інструментів, бажанню виконавців розширити класичний репертуар. Творчість А.П'яццоллі стала близькою камерно-академічному ансамблевому мистецтву баяністів, акордеоністів своєю універсальністю, класичністю, новизною стилю, близькістю ансамблевих поєднань інструментів, для яких писав композитор і для яких зроблені переклади вітчизняних музикантів.

Свої композиції А.П'яццолла писав для бандонеона (який, як і баян, акордеон, належить до одного з різновидів гармоніки, тобто прийоми звуковидобування, штрихова палітра та форма у цих інструментів близькі) у поєднанні з класичними інструментами. Саме ця особливість стала вирішальною у зверненні українських виконавців до творчості аргентинського композитора. Тембральна спорідненість, високий професіоналізм, новизна форм, музичної мови, експресивність, поєднання танго-джазу-класики (що проявилось в оригінальності інтерпретації структури та побудови

драматургії, гармонічному мисленні) змогли заповнити увагу і привабити як сучасних виконавців, так і слухачів. Дуети, тріо, квартети баяністів, акордеоністів стали універсальними щодо виконання перекладів оригінальних творів А.П'яцолли. Завдяки вдалому використанню усіх можливостей, в тому числі і реєстрових забарвлень, якими володіють сучасні багатотемброві готово-виборні удосконалені конструкції баянів, акордеонів, автори перекладів зуміли втілити художній зміст творів, зберегти музичний стиль композитора ("мову танго" Астора П'яцолли): остинатні ритмоформули, логіку структури, довершеність форми, енергію внутрішнього драматизму, яскраву динаміку, новизну гармонічної мови (поєднання джазової, авангардної та класичної естетики).

Камерно-інструментальне академічне ансамблеве мистецтво баяністів, акордеоністів України підтверджує своє активне функціонування численними виступами, перемогами на всеукраїнських та міжнародних конкурсах, фестивалях, оглядах упродовж другої половини ХХ століття. Створення новітніх камерних ансамблів за участю баяна, акордеона у поєднанні з класичними інструментами, народно-академічними інструментами (бандура, домра, гітара, балалайка), однорідних ансамблів баяністів, акордеоністів у 90-х роках зумовило необхідність пошуку репертуару для цих колективів. Міжнародні конкурсні змагання відкрили перспективу у вирішенні цієї проблеми. Знайомство вітчизняних виконавців із творчістю Астора П'яцолли, захопленість експресією, емоційною насиченістю, класичною довершеністю його творів сприяли популярності та надзвичайній зацікавленості баяністів, акордеоністів оригінальними танго аргентинського композитора. "Танго виникло "багато років тому", коли Буенос-Айрес був містом, де люди любили танго, де "запах" танго "проносився" по всьому місту. Але не сьогодні. Тепер цей "запах" є потіхою, він став "більш улюбленим", замінили його рок і панк. Танго, що збереглося, – ностальгічне і нагадує мені минулі часи. Я щасливий чоловік, люблю випробовувати різні вина, люблю життя, але визнаю, що моя музика є сумна, тому що танго – це сум, танго – драматичне, але не песимістичне. Ліричне танго – це повний абсурд", – таку характеристику власного розуміння "музичної поетики" танго дав Астор П'яцолла в інтерв'ю у липні 1989 року [13]. Перетворивши танцювальний жанр танго у високохудожні композиції, він увічнив його в академічній камерно-інструментальній музиці.

В останнє десятиліття ХХ століття – на початку ХХІ століття в історії українського баянно-акордеонного ансамблевого мистецтва відбувся ряд знаменних подій. Було проведено всеукраїнські (1995, 1998, 2000) та міжнародна (2003) конференції, присвячені висвітленню нагальних проблем і значних здобутків у галузі народно-інструментального академічного мис-

тецтва. В 2002 році в місті Запоріжжі був організований Другий Всеукраїнський фестиваль “Зірки баяна на Запоріжжі”, в рамках якого проводився конкурс ансамблів баяністів, акордеоністів у трьох вікових категоріях (I – учні шкіл естетичного виховання, II – студенти музичних училищ, училищ культури, III – без вікових обмежень) та концерти видатних майстрів баянно-акордеонного мистецтва України [14, с.6].

Концертні програми учасників конференцій і конкурсних виступів широко представили слухачській аудиторії кращі зразки класичної та авангардної музики. Помітною тенденцією усіх концертних виступів стала захопленість колективів творами аргентинського композитора, блискучого знавця танго Астора П'яццоллі. Найбільшу популярність отримали дві композиції – “Libertango”¹ та “OBLIVION”². Оригінальність композиторського задуму, глибина змісту, новизна гармонічної мови (сплетіння джазу, авангарду, класики), можливість перекладу для ансамблів різноманітних як за складом інструментів, так і за кількістю виконавців стали вирішальними для значимості цих творів у творчості вітчизняних виконавців. До програм концертних виступів майстрів баянного мистецтва окрім камерно-інструментальних композицій була включена велика кількість баянно-симфонічної музики. Незабутні враження на слухачів справили переклади оркестрових творів А.П'яццоллі, а саме: тричастинний Концерт для бандонеона, гітари та оркестру: Інтродукція, Мілонга, Танго³; “Adios Nonino” (танго); Концерт для бандонеона зі симфонічним оркестром “Adantaqua” у трьох частинах⁴. Композиторська ідея поєднання бандонеона з класичним інструменталізмом знайшла своє підтвердження та втілення у художньо довершених, стилістично індивідуалізованих композиціях у виконанні зірок баянно-акордеонного мистецтва України Євгенії Черказової (Київ) та Володимира Мурзи (Одеса).

Однією з найбільш перспективних, мобільних ансамблевих форм сучасного мистецтва баяністів, акордеоністів є дует. Дуету виконавців, що грають на готово-вибірних багатотембрових баянах, акордеонах, стала до-

¹ “Libertango” (переклад для двох акордеонів) яскраво прозвучало у виконанні дуетів лауреатів міжнародних та всеукраїнських конкурсів: Богдана та Руслана Пирог (Київ), сестер Сиротюк (Чернівецька область), Євгенії Черказової та Ігоря Завадського (Київ).

² “OBLIVION” (переклади здійснено для однорідних та мішаних ансамблів: дует, тріо, квартет, квінтет). Серед найяскравіших виконавців – квартет баяністів Національної філармонії (керівник – народний артист України, лауреат Міжнародного конкурсу Сергій Грінченко), квінтет педагогів Донецького музичного училища “Мелодія” (керівник – В.В'язовський).

³ Виконавці: оркестр народних інструментів НМАУ ім. П.І.Чайковського (художній керівник – Анатолій Дубина) та солісти Євгенія Черказова (акордеон) і Євген Мітін (гітара) [15].

⁴ Виконавці: симфонічний оркестр Запорізької філармонії (диригент Сергій Дудкін) та соліст Володимир Мурза (баян).

ступною для виконання камерно-інструментальна творчість Астора П'яццоллі. Популярністю серед подібних ансамблів користуються переклади танго "El penultimo", "Undertango", "Meditango", "Будь ласка" (S.V.P. – SIL VOUS PLAÎT) та ін.

Яскравими композиціями Астора П'яццоллі, що представили слухачеві конференцій, фестивалів, конкурсів новітню камерно-інструментальну ансамблеву творчість вітчизняних баяністів, акордеоністів, стали: 2 танго – "Каяття" та "Багато років тому"¹; "Le Grand Tango"²; Хорал, Танго-балет (сюїта), "Трістанго", "Смерть ангела", "Adios Nonino"³. Тембральна спорідненість спеціально виготовлених баянів для квартету Національної філармонії з інструментами симфонічного оркестру (гобой, кларнет, контрабас) дає підставу включити цей колектив до переліку ансамблів новітнього камерно-інструментального академічного мистецтва баяністів, акордеоністів України кінця XX – початку XXI століть.

Протягом зими 2002-2003 рр. у містах України з успіхом пройшли авторські концерти відомого композитора, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата міжнародних конкурсів Володимира Зубицького. Під час концертних виступів у виконанні дуету Володимира (баян) та Наталії (фортепіано) Зубицьких прозвучало популярне серед шанувальників творчості А.П'яццоллі танго "OBLIVION" (аранжування Зубицького). Захопленість творчістю аргентинського композитора стала поштовхом до написання Володимиром Зубицьким оригінального твору "Omaggio ad Astor Piazzolla" (Concert for accordion and orchestra), в якому композитор використав тему широковідомого "Libertango" А.П'яццоллі.

Переклади та аранжування творів А.П'яццоллі здійснюють переважно самі керівники колективів та окремі баяністи-виконавці, композитори В.Зубицький, О.Шаров, Ф.Ліпс, В.Бризгалін, В.Ушаков та ін.

Поширенню творів А.П'яццоллі серед баяністів, акордеоністів сприяв ряд чинників:

- тембральне розмаїття, широкі виконавські можливості сучасних баянів, акордеонів та різноманітних складів камерних ансамблів за їх учас-

¹ Виконавці: тріо Єргієвих (Одеса) у складі: Івана Єргієва (баян), Олени Єргієвої (скрипка), Катерини Єргієвої (фортепіано).

² Виконавці: дипломант Міжнародного конкурсу камерно-інструментальний ансамбль "Джерело" (керівник – Є.Черказова) і Ганна Нужа (віолончель) [16]

³ Виконавці: лауреат та дипломант міжнародних конкурсів квартет баяністів Національної філармонії України (керівник – народний артист України Сергій Грінченко). Унікальність та винятковість ансамблю підкреслюються його інструментальним складом. Поруч із традиційними "концертними" баянами у квартеті використовуються спеціально виготовлені для цього ансамблю баян-баритон та баян-контрабас, рідкісні за своїм тембром баян-гобой, баян-кларнет, раритетний (близько 100 років) баян-концертино [17; 18; 19; 20].

тю завдяки вдалим перекладам змогли зберегти стиль музичної мови оригінальних композицій Астора П'яццоллі;

- захоплення сучасних виконавців стильовими особливостями танго-джазу-класики, що дає можливість розвивати творчу фантазію, поєднувати з вітчизняними традиціями авангардної музики; багатотисячолітні традиції українського народно-інструментального мистецтва, що відображені у традиційності жанрових смаків, а саме – використанні танцювальної музики;

- внутрішній драматизм, психологічна напруга, емоційна насиченість творів аргентинського композитора тотожні нашому сьогоденню, що не втрачає актуальності і для сучасного академічного народно-інструментального ансамблевого мистецтва баяністів, акордеоністів України.

Майбутнє наукових досліджень бачиться у вивченні та пошуку загальних закономірностей перекладів оригінальних творів Астора П'яццоллі для різноманітних камерних ансамблів за участю баяністів, акордеоністів; у видавництві репертуарних збірників творів А.П'яццоллі для ансамблів, де важливо узагальнити відомості про творчість композитора, розробити методичні рекомендації щодо виконання творів; у визначенні подальших перспектив розвитку ансамблевої літератури сучасного камерно-інструментального академічного мистецтва баяністів, акордеоністів України.

1. "Le Grand Tango: The Life and Music of Astor Piazzolla" by Maria Susana Azzi and Simon Collier (Oxford University Press, USA, 2000) – In English.
2. "Al Este de la Historia" by Diego Fischer and Silvia Pisani (Ediciones Santillana, Uruguay, 1998) – In Spanish
3. "Astor Piazzolla – Memorias" by Natalio Gorin (3a Edicion, Alba Editorial, Espana, 2003) – In Spanish.
4. "Astor Piazzolla – A Manera de Memorias" by Natalio Gorin (2a Edicion, Libros Perfil, Argentina, 1998) – In Spanish.
5. "Piazzolla, La Musica Limite" by Carlos Kuri (2a Edicion, Corregidor, Argentina, 1997) – In Spanish.
6. "Piazzolla Loco Loco Loco" by Oscar Lopez Ruiz (Ediciones de la Urraca, Argentina, 1994) – In Spanish.
7. "Che Bandoncon" by Renato Modernell (Global Editora, 1984, Brasil) – In Portuguese.
8. "Astor" by Diana Piazzolla (Emece, Argentina, 1987) – In Spanish.
9. "Astor Piazzolla, El Luchador del Tango" by Mitsumasa Saito (Seido-sha, Japan, 1998) – In Japanese.
10. Los Tangos de Piazzolla y Ferrer, "Quereme asi piantao", 1967-1971 (Ediciones Continente, Argentina, 2000) – In Spanish.
11. Los Tangos de Piazzolla y Ferrer, "Mi loco bandoneon", 1972-1994 (Ediciones Continente, Argentina, 2000) – In Spanish.
12. Мирек А. Справочник по гармоникам – М.: Музыка, 1968 – С 38-41.
13. Астор П'яццолла // Ресурси Інтернету <http://www.piazzolla.org>
14. Давидов М.А. Зірки баяна // Музика – 2002 – №4-5 – С 6

15. Програма авторського концерту заслуженої артистки України, лауреата міжнародних конкурсів, доцента НМАУ ім. П.І.Чайковського Євгенії Черказової (акордеон) – Київ, Національна філармонія України, Колонний зал ім. М.В.Лисенка, 29 жовтня, 2002 р.
16. Програма авторського концерту камерної музики заслуженої артистки України, лауреата Міжнародного конкурсу Ганни Нужи (віолончель).– Київ, Національна філармонія України, Колонний зал ім. М.В.Лисенка, 30 травня, 2000 р.
17. Програма фестивалю, проведеного в рамках Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні напрямки розвитку академічного народно-інструментального мистецтва України” – Київ, 20-27 березня, 1998 р
18. Участь у конкурсі “Зірки баяна на Запоріжжі” у складі дуету, 19-23 березня, 2002 р.
19. Програми концертів Міжнародної науково-практичної конференції “Академічне народно-інструментальне мистецтво України XX-XXI століть”. – Київ, 23-28 березня, 2003 р.
20. Програма концерту лауреата Міжнародного конкурсу в Італії “ASTOR PIAZZOLLA” квартету баяністів Національної філармонії України. – Київ, 25 березня, 2003 р.
21. Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. ред. Ю.В.Келдыш – М.: Сов. энциклопедия, 1990 – С.535.
22. Музыкальная энциклопедия. – Т.5 / Гл. ред. Ю.В.Келдыш. – М.: Сов. энциклопедия, 1981. – С.410-411

Lilya Pasichnyak

ASTOR PIAZZOLLA'S ACTIVITY IN ACTUAL ACADEMICAL ENSEMBLE-ACCORDION ART OF UKRAINE

This article is about the actuality and the role of chamber-instrumental inheritance of the argentinian composer Astor Piazzolla in actual chamber-instrumental academical ensemble-accordion Art of Ukraine.

Владислав Князєв

ПЕРЕКЛАДЕННЯ І ТРАНСКРИПЦІЇ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ВИКОНАВСЬКОЇ ТЕХНІКИ БАЯНІСТА

З часу започаткування професійного навчання за фахом (20-30-ті рр. ХХ ст.) та до сьогодні важливою складовою репертуару баяністів є перекладення класичних та сучасних творів, створених в оригіналі для інших інструментів. Завдяки запозиченню методичного досвіду та репертуару більш розвинутих інструментальних культур гармоніка отримала прискорений розвиток. Висвітлення впливу на виконавську техніку баяніста перекладень і транскрипцій творів, створених для інших інструментів, дозволяє повніше досягнути загальні процеси становлення та розвитку баянного виконавства, означити перспективи його подальшого розвитку.

М.Давидов у своїх методичних працях [1] та монографії “Теоретичні основи перекладення інструментальних творів для баяна” описує історію жанру стосовно баянного виконавства, ґрунтовно висвітлює основні принципи